

ΠΩΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥΣ ΣΕ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Μαίρη Κουτσελίνη
Φλώρια Βαλανίδου

Πανεπιστήμιο Κύπρου

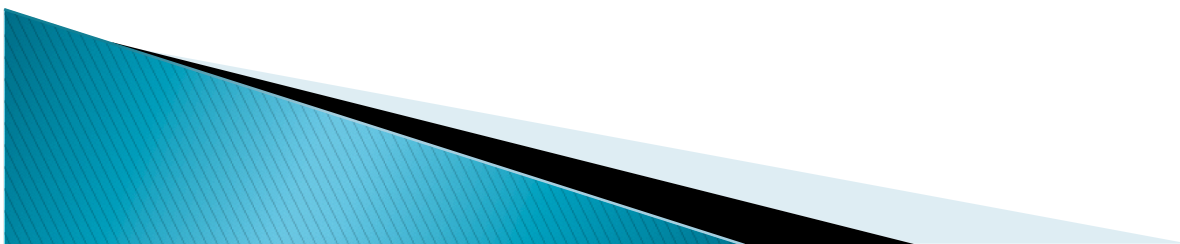
9 Δεκεμβρίου 2011, Λευκωσία, Κύπρος

Σχολική πραγματικότητα...

- ▶ Ο Αλέξης συμμετέχει σε ένα καυγά με άλλα δύο παιδιά. Το παράξενο είναι ότι αφήνει τα παιδιά να τον χτυπούν χωρίς να κάνει τίποτα.
- ▶ Η Μαρία είναι απομονωμένη και αποφεύγει να κάνει παρέα με άλλα παιδιά το διάλειμμα. Προτιμά να μη μιλά σε κανέναν.
- ▶ Ο Ρένος κυκλοφορεί στους διαδρόμους του σχολείου και απειλεί συνεχώς τα πια μικρά παιδιά ότι θα τα χτυπήσει.

Τι μπορεί να συμβαίνει με αυτά τα παιδιά;

Η Ταυτότητα της Έρευνας

Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Έργο VI.C.T.I.MS

Victimizing Children Through Injuring Mothers

An indirect harmful effect of violence: Victimizing the child and Re-victimizing the woman-mother through her child's exposure to violence against herself.

Sensitizing and creating awareness through research-product material, both transnational and differential according to the partner-context.

(JLS/2008/DAP3/AG/1157)

▶ **Χρηματοδότηση**

Ευρωπαϊκή Επιτροπή-πρόγραμμα DAPHNE III

▶ **Διάρκεια**

2 χρόνια (2009-2011)

▶ **Συμμετέχοντες**

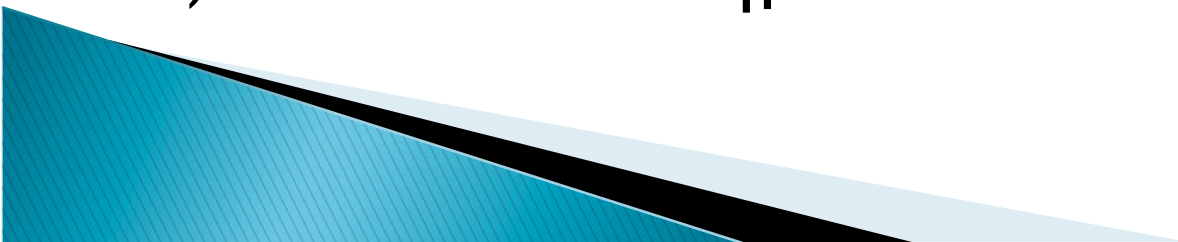
α) Η έδρα ΟΥΝΕΣΚΟ του Πανεπιστημίου

Κύπρου με τρεις εταίρους της Έδρας:

β) το Πανεπιστήμιο Roma Tre της Ιταλίας

γ) το Πανεπιστήμιο Oradea της Ρουμανίας

δ) το Πανεπιστήμιο Presov της Σλοβακίας

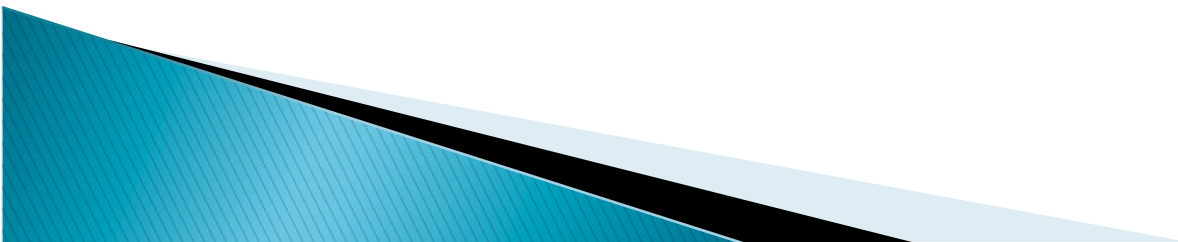

Η Ταυτότητα της Έρευνας (συνέχεια)

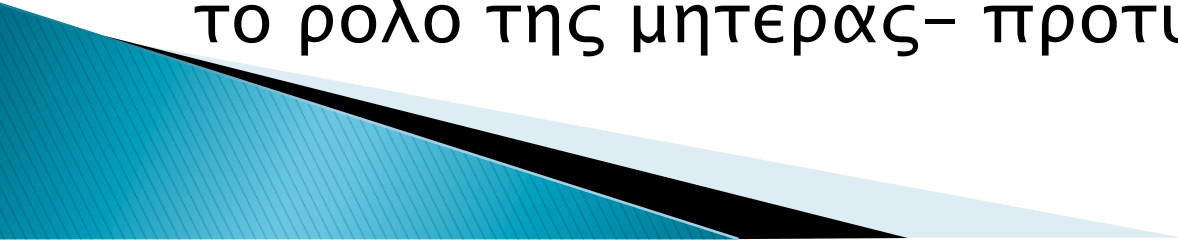
- ▶ Συμμετείχαν 15 βοηθοί εταίροι
 - ▶ *Γενική Συντονίστρια-Επιστημονική Υπεύθυνη*
Μαίρη Κουτσελίνη, Πανεπιστήμιο Κύπρου
 - ▶ *Κύρια Ερευνήτρια*
Φλώρια Βαλανίδου, Πανεπιστήμιο Κύπρου
 - ▶ *Εθνικοί Συντονιστές*
 - α) Ιταλίας: Sandra Chistolini
 - β) Ρουμανίας: Monica Secui
 - γ) Σλοβακίας: Iveta Kovalcikova
-

Σκοπός της Έρευνας

- ▶ Να εξετάσει τα αποτελέσματα της έμμεσης βίας στα παιδιά, ηλικίας 9-11 χρόνων, όταν αυτά εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους στο οικογενειακό περιβάλλον.
- ▶ Να ευαισθητοποιήσει όλους όσους είναι αναμειγμένοι στην ανάπτυξη και εκπαίδευση του παιδιού με την ενημέρωση και παραγωγή υλικού, και τη συνεργασία με όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς.

Βασικά Ερευνητικά Ερωτήματα

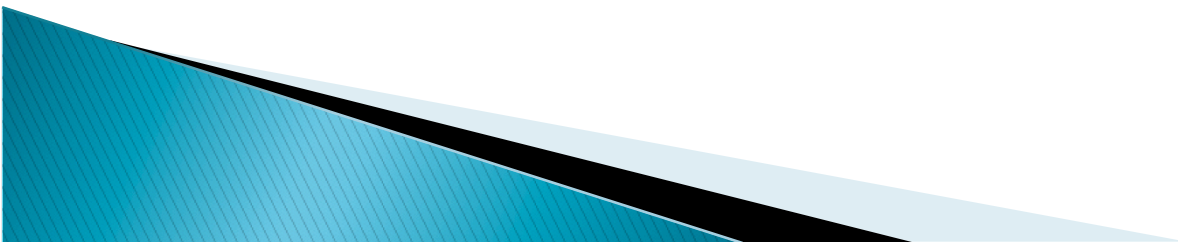
- α) Πώς διαφοροποιούνται τα παιδιά μάρτυρες βίας κατά της μητέρας τους από τους συνομήλικούς τους ως προς τις στάσεις τους απέναντι στη βία; Υιοθετούν επιθετική συμπεριφορά ή συμπεριφορά ανοχής;
 - β) Πώς διαφοροποιούνται τα παιδιά μάρτυρες βίας κατά της μητέρας τους από τους συνομήλικούς τους σε θέματα αυτοεικόνας και αυτοεκτίμησης;
 - γ) Πώς βλέπουν τη μητέρα; Πώς αντιμετωπίζουν το ρόλο της μητέρας- πρότυπο;
-

δ) Ποιες οι επιπτώσεις της έκθεσής τους σε βία στη σχολική τους επίδοση;

ε) Υπάρχουν διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών μαρτύρων βίας ως προς:

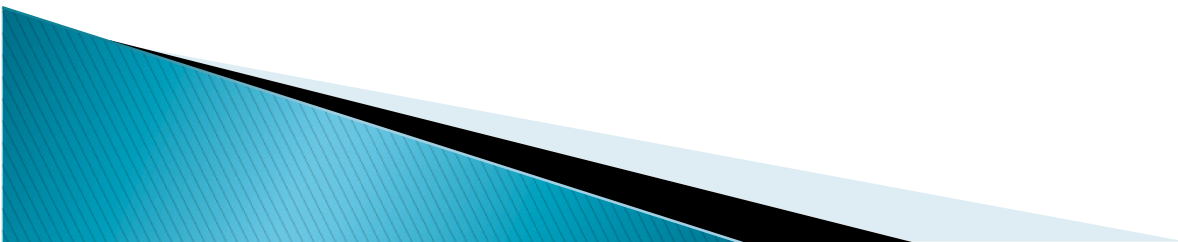
- την υιοθέτηση επιθετικής ή ανεκτικής συμπεριφοράς
- την αυτοεικόνα και αυτοεκτίμηση
- την αντίληψη της μητέρας τους ως πρότυπο
- τη σχολική τους επίδοση και άποψη για το σχολείο;

στ) Υπάρχουν διαφορές μεταξύ χωρών στις οποίες παρατηρείται το ίδιο φαινόμενο;

Λειτουργικοί Ορισμοί

- ▶ **Βία** = Θύματα της Βίας είναι ως επί το πλείστον οι γυναίκες και τα παιδιά. Η βία είναι θέμα - τις περισσότερες φορές - ατιμώρητης καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Το φαινόμενο έχει τη μορφή παγκόσμιας επιδημίας.
- ▶ **Μορφές βίας** = Φυσική-σωματική, Σεξουαλική, Ψυχολογική, Συναισθηματική, Οικονομική

- ▶ Παιδιά μάρτυρες βίας = παιδιά που εκτίθενται σε βία με το *να βλέπουν, να ακούνε, να αισθάνονται* ή/και *να αντιλαμβάνονται* τη βία που υφίσταται ο ένας γονιός - συνήθως η μητέρα - από τον άλλο γονιό - συνήθως από τον πατέρα.

«Παιδιά που ζούνε με τη βία»

Εμπλέκονται ενεργά, καταλαβαίνουν τι βλέπουν και τι ακούνε, αισθάνονται τον πόνο, αγχώνονται για τις συνέπειες... μπορεί ακόμη και να νιώθουν υπαίτια για τη βία εναντίον της μητέρας τους.

Μεθοδολογία

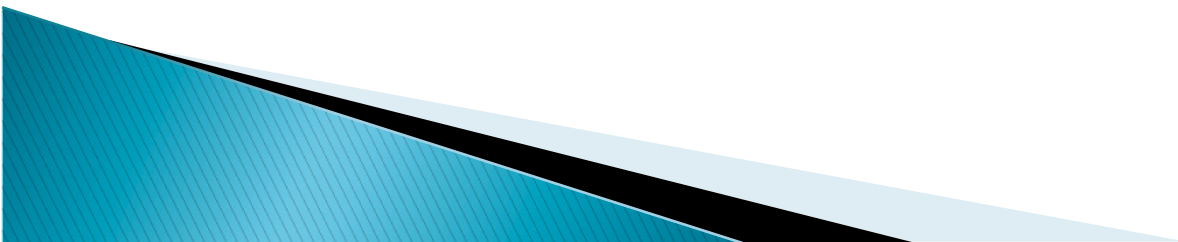
- ▶ **Φάση 1:** Συλλογή και Ανάλυση Γραπτών Δεδομένων (μαρτυρίες-καταθέσεις γυναικών που προσέφευγαν στην Αστυνομία για καταγγελία περιστατικών βίας)
 - ✓ Κύπρος: 28 από γυναίκες, 8 από παιδιά
 - ✓ Ιταλία: 58 από γυναίκες
 - ✓ Ρουμανία: 20 από γυναίκες
 - ✓ Σλοβακία: 24 από γυναίκες
 - ▶ **Φάση 2:** Ημι-δομημένες Συνεντεύξεις με γυναίκες θύματα βίας
 - ✓ Συνειδητότητα συνεπειών από την έκθεση των παιδιών σε βία κατά της μητέρας
 - ✓ Αντιδράσεις των παιδιών απέναντι στους γονείς
 - ✓ Στάση μητέρας απέναντι στη βία
-

▶ *Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις είχαν σκοπό:*

- ✓ Τη συλλογή βασικών δημογραφικών στοιχείων και τη συγκατάθεση της μητέρας για συμπερίληψη του παιδιού στην κύρια έρευνα
- ✓ Την κατάθεση άποψης της μητέρας για τη συμπεριφορά του παιδιού (επιθετική ή όχι)
- ✓ Την κατανόηση των σχέσεων μητέρας-παιδιού, παιδιού- πατέρα
- ✓ Τη σκιαγράφηση της συμπεριφοράς του παιδιού στο σπίτι και στο σχολείο

Η ανάλυση των μαρτυριών και οι συνεντεύξεις έδωσαν το υλικό για την ανάπτυξη του κύριου εργαλείου της έρευνας, των σεναρίων.

- ▶ **Φάση 3:** Κατασκευή, Πιλοτική Εφαρμογή και Εξωτερική Αξιολόγηση του κύριου εργαλείου (ερωτηματολόγιο με 14 σενάρια)
 - ✓ Έλεγχος στάσεων και συμπεριφορών
 - ✓ 40 δραστηριότητες: 27 ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και 13 ερωτήσεις ανοικτού τύπου

 - ▶ **Φάση 4:** Κύρια Έρευνα – Χορήγηση ερωτηματολογίων σε δύο ομάδες παιδιών Δ, Ε και ΣΤ δημοτικού: α) *40 παιδιά που έχουν εκτεθεί σε βία στο σπίτι* και β) *40 παιδιά τυχαία επιλεγμένα*
 - ✓ Εξέταση αυτοεικόνας (Harter's Instrument)
 - Αυτοαξιολόγηση παιδιού (46 ερωτήματα)
 - Αξιολόγηση από το δάσκαλο (15 ερωτήματα)
 - ✓ Εξέταση στάσεων και συμπεριφορών
 - Απαντήσεις στα σενάρια (40 ερωτήματα)
-

Σενάρια...

- ✓ Προέκυψαν από καταστάσεις πραγματικές όπως τις περιέγραψαν στις συνεντεύξεις οι μητέρες και με βάση την ανάλυση των μαρτυριών που είχαν συλλεχθεί από όλες τις χώρες.
- ✓ Έγιναν φίλτρα μέσα από τα οποία οι στάσεις και τα πιστεύω των παιδιών ανιχνεύθηκαν, σχετικά με όλα τα ερωτήματα της έρευνας.
- ✓ Ήταν κοινά για όλες τις χώρες.

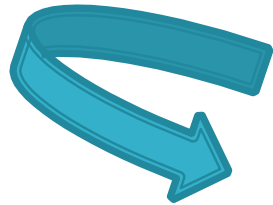

Εγκυροποίηση εργαλείου σεναρίων

Το εργαλείο των σεναρίων, εκτός της πιλοτικής εφαρμογής του στις χώρες-εταίρους του έργου (Κύπρο, Ιταλία, Ρουμανία, Σλοβακία), εγκυροποιήθηκε και σε μαθητικό πληθυσμό 705 ατόμων από:

- ✓ Ελλάδα (ερευνήτρια – Ντόνα Παπαστυλιανού, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης)
- ✓ Σλοβενία (ερευνήτρια – Jana Goriup, University of Maribor)

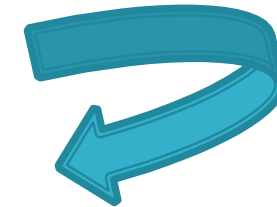
Εργαλείο Σεναρίων (κύρια έρευνα)

Ανάλυση Δεδομένων

Ποσοτική

Ποιοτική

Στόχοι κύριου εργαλείου

- α) Αντίδραση παιδιού *σε κανονική κατάσταση* – Υιοθέτηση βίαιης/παθητικής/εποικοδομητικής συμπεριφοράς;
- β) Αντίδραση παιδιού *όταν εκτίθεται άμεσα σε βία* – Υιοθέτηση βίαιης/παθητικής/εποικοδομητικής συμπεριφοράς;
- γ) Αντίδραση παιδιού *όταν είναι μάρτυρας βίας* – Υιοθέτηση βίαιης/παθητικής/εποικοδομητικής συμπεριφοράς;
- δ) Μητέρα ως ιδανικό/ μη ιδανικό πρότυπο;
- ε) Υψηλή η χαμηλή αυτοπεποίθηση και αυτοεικόνα του παιδιού
- στ) Άποψη παιδιού για τη σχολική του επίδοση;

Δείγματα Σεναρίων

α) Υιοθέτηση βίαιης ή ανεκτικής συμπεριφοράς;

Είναι διάλειμμα. Η Άννα κάθεται μόνη της στην αυλή του σχολείου τρώγοντας το φαγητό της. Μερικά παιδιά, συμμαθητές της, την πλησιάζουν χωρίς η Άννα να το καταλάβει. Την τρομάζουν με ένα ξαφνικό θόρυβο σπρώχνοντάς την ελαφρά. Η Άννα αμέσως σηκώνεται.

1. Πως νομίζεις ότι θα αντιδράσει η Άννα; (Βάλε σε κύκλο μια από τις επιλογές πιο κάτω)

- α) Θα είναι τόσο θυμωμένη, ώστε θα φωνάξει και θα θέλει να τους κλωτσήσει.
- β) Θα κάνει σαν να μη συνέβηκε τίποτα και θα φύγει από την αυλή.
- γ) Θα γελάσει με το «αστείο» τους.
- δ) Θα θυμώσει και θα τους ρωτήσει «Γιατί το κάνατε αυτό;»
- ε) Θα τους σπρώξει και εκείνη.
- στ) Θα μαζέψει αθόρυβα τα πράγματά της και θα πάει στην τάξη της.
- ζ) Θα τους πει ότι την ξάφνιασαν και ότι θα προτιμούσε να μην το ξανακάνουν.

2. Τι θα έκανες αν ήσουν στη θέση της Άννας;

.....

β) Χαμηλή ή υψηλή αυτοεικόνα;

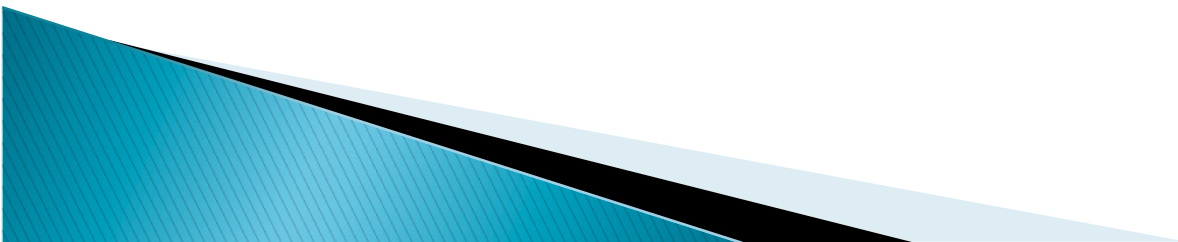
Μερικά λεφτά που προορίζονταν για μια σχολική εκδρομή χάθηκαν από το ταμείο της τάξης. Ο Αντρέας κατηγορείται άδικα ότι έκλεψε τα λεφτά αλλά δεν το έκανε.

1. Τι νομίζεις ότι θα κάνει ο Αντρέας; (Βάλε σε κύκλο μια από τις επιλογές πιο κάτω)

- α) Θα ξεσπάσει σε κλάματα και θα πει στο φίλο του ότι δε θα έρθει στο σχολείο αύριο.
- β) Θα πει ότι δεν το έχει κάνει και θα προσπαθήσει να υπερασπιστεί τον εαυτό του.
- γ) Θα παραδεχτεί ότι έχει κλέψει τα λεφτά, αν και δε θα το έχει κάνει αυτός.
- δ) Δε θα πει τίποτα, δεν αξίζει κιόλας να πει κάτι.
- ε) Θα ζητήσει από τη δασκάλα να ερευνησει το θέμα, διότι νιώθει ότι είναι άδικο να κατηγορηθεί για κάτι που δεν έκανε.

2. Τι θα έκανες αν ήσουν στη θέση του Αντρέα;

.....

Κύρια Αποτελέσματα

α) Από την ανάλυση μαρτυριών και συνεντεύξεις

(αποτελέσματα στην Κύπρο)

- ▶ Τρία επίπεδα συνειδητότητας της μητέρας:
 - ✓ *Επίπεδο 1 (χαμηλό)* = οι μητέρες δεν αντιλαμβάνονται την έμμεση επίδραση της βίας στα παιδιά όταν εκτίθενται σε αυτήν.
 - ✓ *Επίπεδο 2 (μεσαίο)* = οι μητέρες περιγράφουν απλά τις αντιδράσεις των παιδιών τους όταν εκτίθενται στη βία εναντίον τους.
 - ✓ *Επίπεδο 3 (υψηλό)* = οι μητέρες μιλούν για τις επιπτώσεις της έκθεσης των παιδιών τους στη βία. Οι ίδιες οι μητέρες νιώθουν δυο φορές θύματα, όταν συνειδητοποιούν το πρόβλημα που προκαλείται στα παιδιά.
-

▶ Οι αφηγήσεις που κυριαρχούν στο λόγο των μητέρων είναι αυτές:

✓ της αδυναμίας (powerlessness)

✓ της ανεκτικότητας (tolerance)

✓ της άρνησης (denying)

✓ της ενοχής (blaming self)

✓ της συμπόνιας (compassion)

✓ της εξάρτησης (dependency)

- ▶ Τις πλείστες φορές δε μπορούν να αντιδράσουν και υιοθετούν παθητική συμπεριφορά και ανοχή «για να τελειώνει», «να μην γίνει μεγαλύτερος καυγάς».
- ▶ Αρνούνται να πιστέψουν ότι ζουν σε ένα βίαιο περιβάλλον και νιώθουν ενοχές για το ότι προκαλούν τη βία αλλά και για το πώς αυτό το περιβάλλον επηρεάζει τα παιδιά τους.
- ▶ Εξαρτώνται συναισθηματικά και οικονομικά από το θύτη. Τον συμπονοούν και δε θέλουν να του στερήσουν τα παιδιά του...

- ▶ Όταν οι μητέρες ερωτώνται συγκεκριμένα, αναφέρονται στις επιπτώσεις της έκθεσης των παιδιών τους στη βία.
 - ✓ Θεωρούν ότι τα παιδιά επηρεάζονται και δεν έχουν τόσο καλή επίδοση στο σχολείο – όχι γιατί δεν έχουν ικανότητες, αλλά γιατί έχουν «άλλα» προβλήματα.
 - ✓ Θεωρούν ότι τα παιδιά θέλουν περισσότερη βοήθεια από τους δασκάλους, όχι άμεσα και σχετικά με το πρόβλημα, αλλά για να βελτιώσουν την επίδοση και το ενδιαφέρον για το σχολείο.

«...Καταλάβαινα ότι η κόρη μου δε χαμογελούσε. Είχε απομονωθεί τελείως στον εαυτό της και δεν έκανε παρέα με παιδιά από την τάξη της...»

«...Ο γιος μου είναι πολύ ζωηρός στο σχολείο. Οι δάσκαλοί του παραπονιούνται συνεχώς για την επιθετική του συμπεριφορά.. Και δεν ενδιαφέρεται για τα μαθήματά του...»

β) Από την κύρια έρευνα με τα παιδιά (αποτελέσματα στην Κύπρο)

- α) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους **τείνουν να επιλέγουν πιο επιθετικές συμπεριφορές** σε κανονικές καταστάσεις αλλά και *όταν εμπλέκονται ή/και εκτίθενται σε βία*. Αντιθέτως τα παιδιά που δεν υπήρξαν μάρτυρες βίας επιλέγουν πιο επικοινωνητικές συμπεριφορές σε προβλήματα.
- β) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους *όταν εκτίθενται σε βία σε άλλα περιβάλλοντα, εκτός του σπιτιού*, **τείνουν να επιλέγουν επίσης και πιο παθητικές συμπεριφορές**. Τα αγόρια είναι αυτά που **τείνουν να είναι πιο επιθετικά και να εξωτερικεύουν τα συναισθήματα θυμού που νιώθουν**.
-

γ) Τα παιδιά που εκτίθενται σε περιστατικά βίας κατά της μητέρας τους **τείνουν να έχουν χαμηλότερα επίπεδα αυτοεικόνας** και αυτοπεποίθηση ότι θα τα καταφέρουν σε αυτό που επιδιώκουν.

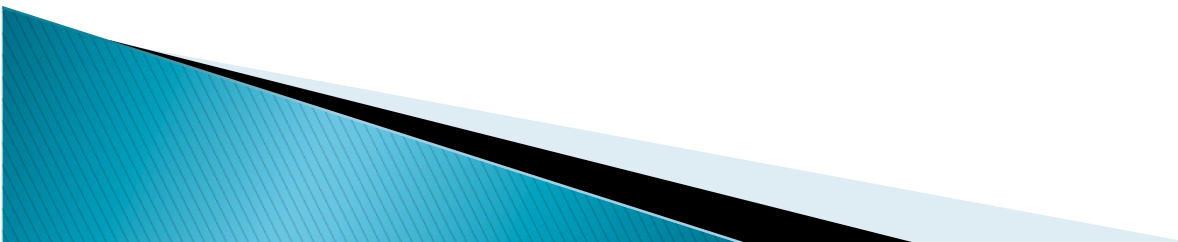
δ) Τα παιδιά που εκτίθενται σε περιστατικά βίας κατά της μητέρας τους **τείνουν να μην είναι ευχαριστημένα με τον τρόπο που ζουν** και **αισθάνονται λιγότερο αποδεκτά** από τους «σημαντικούς άλλους», δασκάλους, συμμαθητές, φίλους. Θεωρούν λ.χ. ότι δεν είναι επιλογή των δασκάλων για να τους ανατεθεί ένας υπεύθυνος ρόλος.

ε) Τα παιδιά που εκτίθενται σε περιστατικά βίας κατά της μητέρας τους **τείνουν να θεωρούν τους εαυτούς τους αποτυχημένους ως προς τη σχολική τους επίδοση**, σε μεγαλύτερο βαθμό τα αγόρια από τα κορίτσια.

στ) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους **τείνουν να μην θεωρούν τη μητέρα ως πρότυπο**. Σημαντική διαφορά ως προς αυτή την παράμετρο παρατηρείται μεταξύ των κοριτσιών μαρτύρων βίας και των κοριτσιών που δεν έχουν εκτεθεί σε βία.

Ο Λόγος των Παιδιών, μαρτύρων βίας...

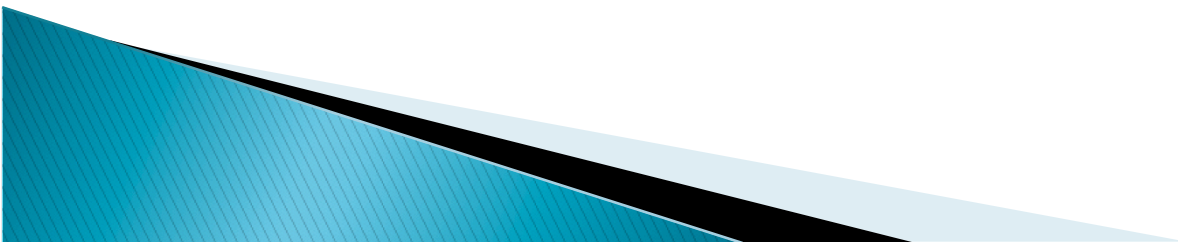
- ▶ Εκφράζουν **ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ** (σωματική ή/και λεκτική):
 - ✓ «Θα τον κτυπούσα»
 - ✓ «Θα άρχιζα να φωνάζω και να απειλούσα ότι θα τους χτυπήσω»
 - ✓ «Θα τον έδερνα άσχημα»
 - ✓ «Θα θύμωνα τόσο πολύ ώστε θα έκανα ζημιές»
 - ✓ «Θα του φώναζα»
 - ✓ «Θα γινόμουν έξαλλος»
 - ✓ «Θα τον έβαζα φυλακή»
 - ✓ «Θα ήμουν τόσο θυμωμένος ώστε θα τους σκότωνα από το ξύλο»
 - ✓ «Θα τον έδερνα μέχρι να βγουν τα αίματά του»

Ο Λόγος των Παιδιών, μαρτύρων βίας...

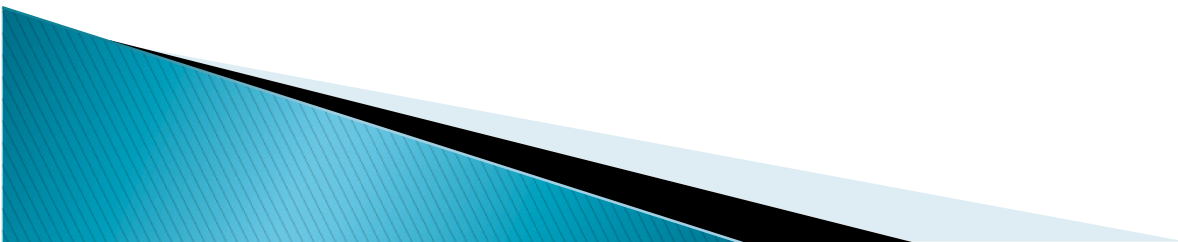
▶ Εκφράζουν **ΠΑΘΗΤΙΚΟΤΗΤΑ**:

- ✓ «Αν γινόταν καυγάς θα στεκόμουν να παρακολουθήσω»
- ✓ «Θα ξέσπαγα στα κλάματα και θα έτρεχα να φύγω»
- ✓ «Δε θα έκανα τίποτα»
- ✓ «Θα πήγαινα στην τάξη μου χωρίς να πω λέξη σε κανέναν»
- ✓ «Θα φοβόμουν και δε θα έκανα τίποτα»
- ✓ «Θα ήμουν άρρωστος και θα ήθελα να πάω στο σπίτι»
- ✓ «Μάλλον θα άρχιζα να κλαίω χωρίς να μπορώ να κάνω κάτι»

Ο Λόγος των Παιδιών, τυχαίου δείγματος...

- ▶ Απαντήσεις πιο **ΕΠΟΙΚΟΔΟΜΗΤΙΚΕΣ** – μη βίαιες:
 - ✓ «Θα φώναζα στη δασκάλα να έρθει»
 - ✓ «Θα του ζητούσα να με βοηθήσει να το διορθώσουμε»
 - ✓ «Θα ζητούσα βοήθεια από το δάσκαλο»
 - ✓ «Θα φώναζα έναν ενήλικα να σταματήσει τον καυγά»
 - ✓ «Θα απέφευγα να εμπλακώ»
 - ✓ «Θα τους εξηγούσα ότι δεν είναι σωστό αυτό που κάνουν»
 - ✓ «Θα προσπαθούσα να υπερασπιστώ τον εαυτό μου»
 - ✓ «Θα το έλεγα στη μητέρα μου. Άλλωστε πάντα μου δίνει καλές συμβουλές»

γ) Από την κύρια έρευνα με τα παιδιά

(αποτελέσματα στις 4 χώρες-εταίρους)

α) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους **τείνουν να επιλέγουν πιο επιθετικές συμπεριφορές σε κανονικές καταστάσεις** αλλά και *όταν εμπλέκονται ή/και εκτίθενται σε βία*. Τα αγόρια είναι αυτά που τείνουν να είναι πιο επιθετικά και να εξωτερικεύουν τα συναισθήματα θυμού.

β) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους **τείνουν να επιλέγουν επίσης πιο παθητικές συμπεριφορές** ενώ εμπλέκονται ή/και εκτίθενται σε βία. Τα κορίτσια είναι αυτά που τείνουν να υιοθετούν πιο ανεκτικές συμπεριφορές και να μην εξωτερικεύουν τα συναισθήματά τους.

- γ) Τα παιδιά που εκτίθενται σε περιστατικά βίας κατά της μητέρας τους **τείνουν να έχουν χαμηλότερα επίπεδα αυτοεικόνας**, ιδιαίτερα ως προς το τι πιστεύουν για τις ικανότητές τους στο σχολείο.
- δ) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους **τείνουν να μην είναι ευχαριστημένα με τον τρόπο που ζουν και αισθάνονται λιγότερο αποδεκτά** από τους «σημαντικούς άλλους», δασκάλους, συμμαθητές, φίλους. **Δυσκολεύονται να κάνουν φίλους** και πολύ περισσότερο να ανταλλάξουν επισκέψεις με φίλους.
- ε) Τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους **τείνουν να μην έχουν τη μητέρα ως πρότυπο**. Τα κορίτσια μάρτυρες βίας είναι αυτά που περισσότερο από τα αγόρια δεν βλέπουν τη μητέρα τους ως πρότυπο.
-

Οι δάσκαλοι στην Κύπρο... και στις 4 χώρες - εταίρους...

- ▶ Αξιολογούν με χαμηλότερη σχολική επίδοση τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους, περισσότερο τα αγόρια απ' ότι τα κορίτσια.
- ▶ Αξιολογούν τα παιδιά που εκτίθενται σε βία κατά της μητέρας τους ως λιγότερο δημοφιλή και αποδεκτά στο σύνολο, ενώ δε δηλώνουν πολύ ευχαριστημένοι με τη συμπεριφορά τους στο σχολείο.

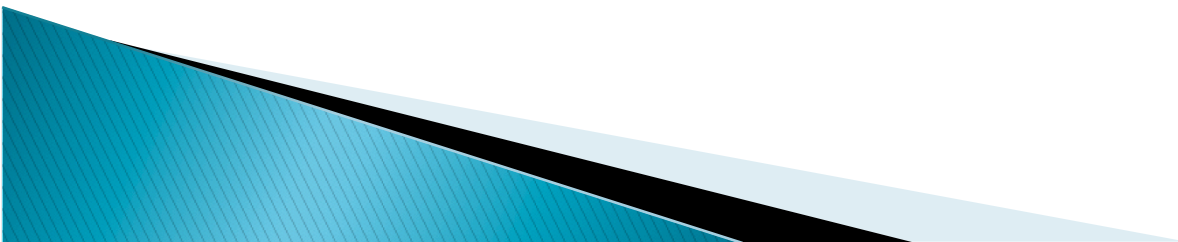

Τα πιο πάνω αποτελέσματα είναι περισσότερο εμφανή σε κάποιες χώρες. Για παράδειγμα, στη Ρουμανία, οι δάσκαλοι αν και είχαν ήδη επισημάνει περιπτώσεις παιδιών «με προβλήματα», εντούτοις λόγω του ότι ένιωθαν ίσως περισσότερη συμπάθεια/οίκτο προς αυτά, δεν τα κατέτασσαν σε ομάδα υψηλού κινδύνου, ούτε στα άτομα με χαμηλή αυτοεικόνα και προβλήματα συμπεριφοράς.

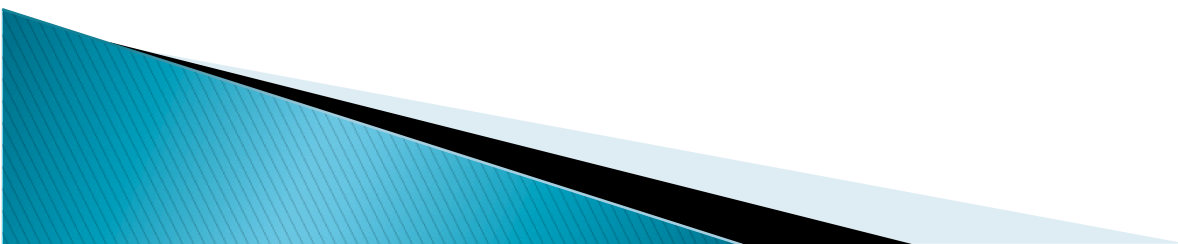
Συμπεράσματα-Εισηγήσεις

- ▶ Η άρνηση/απόκρυψη/άγνοια της ύπαρξης του φαινομένου επιδεινώνει την κατάσταση στο σπίτι και στο σχολείο: Τα παιδιά είναι θύματα και χρειάζονται προσεγμένη και στοχευμένη ενίσχυση της αυτοεικόνας τους.
 - ▶ Μητέρα και παιδί θεωρούν ότι το σπρώξιμο του προβλήματος κάτω από το χαλί, μειώνει το πρόβλημα.
 - ▶ Η μηδενική ανοχή βίας από τη μητέρα με προσφυγή στα όργανα και σώματα κατά της βίας είναι μονόδρομος.
-

- ▶ Η ευαισθητοποίηση του «θύτη» στα προβλήματα που προκαλεί η συμπεριφορά του χρειάζεται να αναληφθεί παράλληλα με τη στήριξη μητέρας και παιδιών.
- ▶ Η ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών, γονιών, αστυνομίας, γραφείων και θεσμοποιημένων οργάνων, της κοινωνίας γενικότερα για τις συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας στα παιδιά που εκτίθενται σε αυτήν κρίνεται ως πολύ σημαντική.

- ▶ Η ενίσχυση, ψυχολογική και οικονομική, της μητέρας για να λύνει το πρόβλημα, αντί να το ανέχεται και να το σκεπάζει είναι απαραίτητη.
- ▶ Στα αποτελέσματα των συνεντεύξεων των μητέρων υπήρχε μεγάλη διαφορά μεταξύ των χωρών: από την ηρωοποίηση των παιδιών, στην απόκρυψη, στην άρνηση, και στην άνευ όρων παραδοχή αρνητικών χαρακτηριστικών.

▶ *Τα παιδιά στο σχολείο χρειάζονται ένα αντισταθμιστικό περιβάλλον, ένα υγιές περιβάλλον ενίσχυσης της αυτοεικόνας και της συμπεριφοράς τους μέσω:*

- ✓ Επιβράβευσης συμπεριφορών και αποφυγής τιμωριών
- ✓ Σύνδεσης με φίλους
- ✓ Μεγαλύτερης προσοχής από το δάσκαλο
- ✓ Εκπαίδευσης για διαχείριση βίαιων περιστατικών στα οποία μπορεί να εμπλέκονται (π.χ., βοήθεια από δάσκαλο)
- ✓ Ανάθεσης πρωτοβουλιών
- ✓ Ενίσχυση της συμμετοχής και της επίδοσης
- ✓ Κινήτρων για ενασχόληση με δημιουργικές και αθλητικές δραστηριότητες
- ✓ Συνεργασίας - Επικοινωνίας με τους γονείς